

ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

Η ΚΟΝΙΤΣΑ

ΩΣ ΥΛΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΟ ΥΦΟΥΣ
ΣΤΑ ΓΡΑΦΤΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΔΟΥ

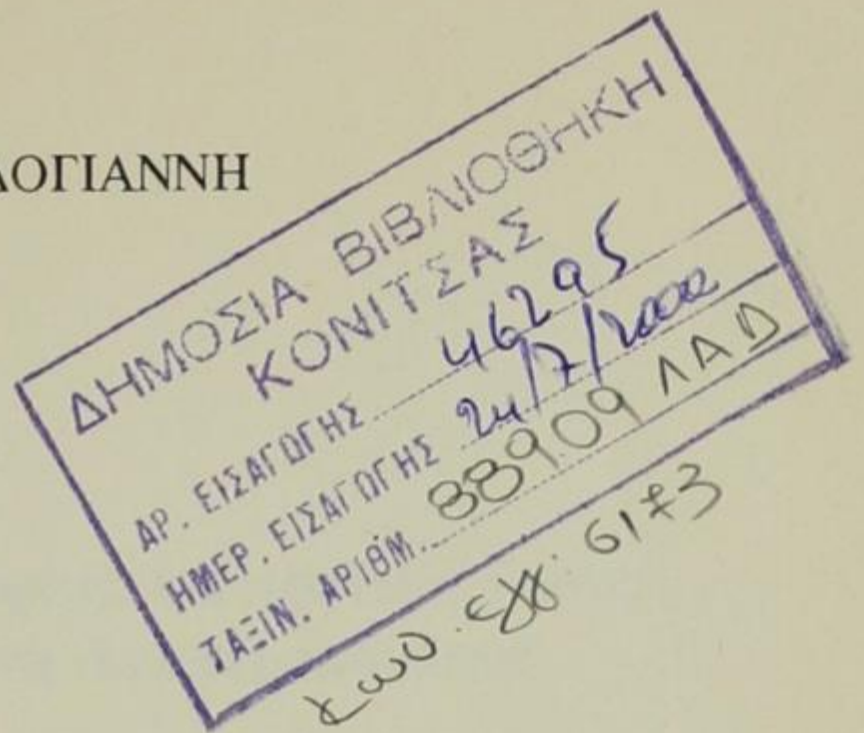

ΕΚΔΟΣΗ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1998

9.3
ΥΜ
ΑΔ

ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

Η ΚΟΝΙΤΣΑ

ΩΣ ΥΛΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΟ ΥΦΟΥΣ
ΣΤΑ ΓΡΑΠΤΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

ΕΚΔΟΣΗ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1998

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η Κόνιτσα ως υλικό ιστορίας και πρότυπο ύφους στα γραπτά του Γιάννη Λυμπερόπουλου*

Τη σημερινή τιμητική εκδήλωση του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου της Κόνιτσας θα πρέπει να τη θεωρήσουμε ως ανταπόδοση οφειλής της πόλης προς τον άνθρωπο που, πριν από 30 περίπου χρόνια, της έδινε την ευκαιρία να ακουστεί η δική της φωνή. Ο Γιάννης Λυμπερόπουλος, στα 1972, έκλεινε το βιβλίο του *Ορεινοί και μεθόριοι με τα παρακάτω:*

στην απέραντη γη μας, υπάρχουν δονήσεις που δεν ακούγονται. Ιδέες και στοχασμοί για ένα τρόπο ζωής, που απαξιώνονται. Έξοδοι και μετακινήσεις, που ισοδυναμούν με γενοκτονίες. Και κάποι-οι πόνοι μιας εμπειρίας, που κινδυνεύει να χαθεί, δίχως ποτέ να της δοθεί ο λόγος.

Ο Λυμπερόπουλος έδωσε το λόγο στην Κόνιτσα και τα χωριά της. Τον δίνει συνεχώς από τη δεκαετία του 1960 με τις μελέτες του για την περιοχή. Από τότε στέλνει στην πατρίδα το πνευματικό κεφάλαιο, που συσσωρεύσε η διάπυρη αγωνία του για το χθες, για το σήμερα, για το αύριο της μικρής ορεινής πατρίδας. Σήμερα, λοιπόν, παίρνει το λόγο η Κόνιτσα και απαντά με αυτή τη σεμνή τελετή αναγνώρισης και με την έκδοση ενός τολμηρού της αληπασαδικής βιβλιογραφίας βιβλίου του Λυμπερόπουλου (*Ο Αλή Πασάς και οι βαθύτερες καταβολές των πολιτισμικών επιδιώξεών του*, έκδ. του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Κόνιτσας, 1998).

Λένε ότι στη φτωχή Ελλάδα -και, ιδιαίτερα, στην φτωχότερη Ήπειρο- οι πιο πολλοί από εκείνους που πλουτίζουν στην ξενιτειά δείχνουν τον καημό της πατρίδας στέλνοντας ό,τι κέρδισαν στο

* Είναι το κείμενο της διάλεξης στην τιμητική εκδήλωση του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Κόνιτσας για τον Γιάννη Λυμπερόπουλο, στις 29 Αυγούστου 1998.

χρόνο που την στερήθηκαν. Αυτοί που τους ονόμασαν εθνικούς ευεργέτες έστελναν χρήματα. Νομίζω βρισκόμαστε στην ίδια ηπειρωτική παράδοση της ευεργεσίας· μία διαφορετική μορφή ευεργεσίας είναι η προσφορά του Γ. Λυμπερόπουλου. Δε γνωρίζω πολλές περιπτώσεις καθολικής σχεδόν στράτευσης σε έναν τομέα, εκείνον της μικρής πατρίδας.

Το έργο του Λυμπερόπουλου έχει ένα μόνον κέντρο: την Κόνιτσα. Αυτό ισχύει απόλυτα για ό,τι έχει γράψει. Αλλά και οι άλλοι τομείς της ζωής του δεν απομακρύνονται. Η στράτευσή του στην Αντίσταση και το ήθος βίου που επέδειξε στη διάρκειά της, την Κόνιτσα, τη λευτεριά της και τη λεβεντιά της υπηρετούσε. Η πολιτική δράση του φοιτητή Λυμπερόπουλου συνεχίστηκε με τις κινήσεις του για την οργάνωση των συμπατριωτών του. Ενώ η κατοπινή επαγγελματική του σταδιοδρομία σφραγίστηκε από τη δραστηριότητα στους συλλογικούς φορείς των κονιτσιωτών, όπου πρωτοστατούσε, με αποκορύφωμα το περιοδικό *Κόνιτσα*. Σε προηγούμενη εργασία μας έχουμε αναφερθεί στη σημασία του περιοδικού και τη συμμετοχή σε αυτή του Λυμπερόπουλου (*Κείμενα κριτικής*. Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1996, 207-227).

Αν θελήσει να χαρακτηρίσει κανείς τη στάση του ανθρώπου και πολίτη Λυμπερόπουλου, μελετώντας τα γραπτά του, διαπιστώνει ότι ο όρος στράτευση αποδίδει την πραγματικότητα. Δεν είναι άσχετο που δημιουργεί τη λογοτεχνική σειρά *Αστική Θητεία* (I, II, III), στην οποία εντάσσει τρία αφηγήματά του (*Ενταξη*, 1973· *Ορλιαχτό*, 1978· *Τελευταίο Δεκαπενθήμερο*, 1989). Είναι μαρτυρίες/αναφορές της ζωής στον αντίποδα της αγαπημένης του πατρίδας, της πρωτεύουσας. Πάνω απ' όλα ο όρος στράτευση δικαιώνεται από την προσήλωση, σχεδόν κάθε πνευματικής του ενασχόλησης, στην Κόνιτσα.

Η Κόνιτσα είναι η αφορμή, η αφετηρία και το κέντρο όσων έχει γράψει, έτσι που σκέφτεται κανείς πως δε θα έγραφε αν δεν υπήρχε η Κόνιτσα.

Ο Λυμπερόπουλος δεν ανήκει στο συμβατικό τύπο διανοούμενου της επαρχίας που συλλέγει τεκμήρια της παλιάς ζωής. Αυτόν τον τύπο τον ξεπερνά. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τρία στοι-

χεία της διαφοράς του, που είναι, ταυτόχρονα, τα χαρακτηριστικά της συγγραφικής του ιδιαιτερότητας: πρώτα-πρώτα, είναι το επίπεδο της μόρφωσής του (μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι), που τον αναδείχνει σε ικανό ερευνητή. Γνωρίζει να αξιοποιεί τη βιβλιογραφία πάνω σε ένα θέμα και έχει την ευρύτητα της ενημέρωσης και την ωριμότητα να ερμηνεύει σωστά και να συνθέτει τα γεγονότα στην στρατηγική που μπορεί να τα αναδείξει. Δεύτερον, είναι ο ίδιος ο συγγραφέας προσωπικός κάτοχος ενός υλικού μνήμης από αφηγήσεις και βιώματα, που αν το συνδέσουμε με την προμνημονευθείσα ικανότητα του ερευνητή, καταλαβαίνουμε ότι το υλικό αυτό (της παράδοσης και της εμπειρίας) έχει κατατεθεί στον πιο ευαίσθητο δέκτη. Το τρίτο στοιχείο έχει να κάνει με τον αφηγηματικό τρόπο του Λυμπερόπουλου. Αυτό το τελευταίο στοιχείο επικαθορίζει με τον πιο δραστικό τρόπο τη γραφή του. Εξ αυτού του στοιχείου τα πλούσια και πολύτιμα για την τοπική ιστορία κείμενά του αποκτούν μια ιδιομορφία. Από την άποψη του γένους (του συγγραφικού είδους), έχουν μορφή σύνθετη: είναι κείμενα έρευνας και συγκέντρωσης υλικού από το παρελθόν της τοπικής κοινωνίας, είναι κείμενα μαρτυρίας αλλά ταυτόχρονα είναι αφηγήσεις που μας κάνει κάποιος που γνώρισε και έζησε τη ζωή στην οποία αναφέρεται. Δηλαδή, τα γραπτά του Λυμπερόπουλου δεν προβάλλουν υλικό ιστορίας αλλά αφηγούνται όψεις ζωής από την ιστορία της μικρής κοινωνίας και η αφήγηση φαίνεται να γίνεται από ένα μέλος της κοινωνίας. Έτσι, τα κείμενα — είτε όσα ο ίδιος ονομάζει *Νεοελληνική πολιτισμική Μαρτυρία (Παζαριού ανατομή, 1971· Ορεινοί και μεθόριοι, 1972· Αναζητώντας τις καταβολές, 1975)* είτε το χρονικό - μαρτυρία της Αντίστασης (*Η γούρνα που κόχλαζε, 1980*) είτε τα μυθοπλαστικά αφηγήματα της σειράς *Αστική Θητεία*, έχουν ένα κοινό γνώρισμα: τον αφηγητή. Σε όλα κάποιος αφηγείται και είναι φανερό ότι είναι ο ίδιος ο συντάκτης τους.

Έτσι, έχουμε μια ιδιόμορφη συμμετοχή της οπτικής ενός αφηγητή, που δεν κρύβεται ούτε σε γραπτά που θα περίμενε κανείς, στα πιο καθαρά ερευνητικά. Αυτό το στοιχείο, η αφήγηση, που σημαίνει ότι ανάμεσα στα πράγματα που περιγράφονται και στον αναγνώστη που τα διαβάσει υπάρχει το φίλτρο του αφηγητή που τα γράφει,

μεταθέτει την γραφή -κάθε είδους- του Λυμπερόπουλου στο χώρο της λογοτεχνίας.

Το λογοτεχνικό στίγμα του Λυμπερόπουλου παίρνει πολλά στοιχεία από τον κόσμο που εμπνέεται η συγγραφική του παραγωγή. Γι' αυτό και οι καλύτερες αφηγηματικές του στιγμές είναι στα κείμενα της *Πολιτιστικής Μαρτυρίας* και στο *Χρονικό της Αντίστασης*. Θα λέγαμε ότι η αυτοβιογραφία είναι το λογοτεχνικό γένος που δείχνει τις αρετές του αφηγητή Λυμπερόπουλου. Ενώ, ισχνός είναι ο συνδετικός ιστός σε όσα θα θεωρούσαμε μυθοπλαστικά αφηγήματα, στα τρία έργα της *Αστικής Θητείας*. Τα κείμενα αυτά δεν καταφέρνει να τα δένει σε ενιαίο οργανισμό ο αφηγητής. Είναι το βάρος από την παρουσία των προβληματισμών και των σκέψεων του συγγραφέα Λυμπερόπουλου και λιγότερο του αφηγητή της ιστορίας, που διασπούν την αφήγηση, την αδυνατίζουν σε μεγάλο βαθμό. Διασώζονται αφηγηματικές στιγμές αξιόλογες, όχι όμως στο σύνολο.

Η παρατήρηση αυτή επιβεβαιώνει ότι ο "φυσικός" χώρος, συναισθηματικά και πνευματικά, είναι η Κόνιτσα. Η ζωή που αυτή περικλείει, όταν γίνεται αφήγηση, χαρίζει και τον τρόπο να αφηγηθεί καλλιτεχνικά αρτιότερα ο Λυμπερόπουλος. Η Κόνιτσα πυροδοτεί την έμπνευση και την ολοκλήρωση του έργου.

Εκείνο που εντοπίσαμε σαν το πιο χαρακτηριστικό του Λυμπερόπουλου, η τέχνη της αφήγησης, είναι και αυτό στοιχείο από την παράδοση του τόπου του. Στα κείμενά του οι περισσότεροι ήρωές του αφηγούνται, λένε ιστορίες, έτσι που στο μεγαλύτερο μέρος τα έργα είναι οι αφηγήσεις των ηρώων. Οι αφηγητές διασχίζουν την ιστορία του κύριου αφηγητή και το βιβλίο γίνεται ένας κόσμος πολύγλωσσος. Δεν είναι μόνο οι ατομικές ιστορίες που έχει να πει ο καθένας ή να πρωταγωνιστήσει σε αυτές αλλά είναι και τα ιδιόλεκτα τα γλωσσικά που χειρίζεται ο κάθε ομιλητής. Τα παραδείγματα είναι πολλά: ορισμένα θα δώσουμε στη συνέχεια, αφού προσθέσουμε και κάτι ακόμα, που αφορά στο ίδιο θέμα: είναι η απορρόφηση των ιδιολέκτων των ηρώων και των άλλων πηγών από παλαιότερα κείμενα.

Έτσι, στη *Γούρνα που κόχλαζε* παίρνουν το λόγο ο Χαρίλαος, η

θεία Χαρίκλεια και όλος ο κόσμος που κάθεται στο Μεσοχώρι (σ. 28-33) και ακούμε να μας αφηγούνται περιστατικά που έγιναν πριν από όσα μας λέει η κύρια ιστορία. Μερικές φορές οι ήρωες είναι επαγγελματίες αφηγητές, οι Μεντάχ, που τους έφερναν στα αρχοντικά τους για να διασκεδάσουν τις νύχτες του ραμαζανιού οι μπέηδες της Κόνιτσας (*Παζαριού ανατομή*, σ. 100 και εξής).

Άλλες φορές ο λόγος της κύριας αφήγησης διασταυρώνεται με το λόγο παλιών κειμένων (έγγραφα συναλλαγής, συμβόλαια, προικοσύμφωνα κ.ά.), με χρησμούς, δοξασίες και μύθους από τις φυλλάδες της λαϊκής παιδείας της Τουρκοκρατίας, και άλλοτε με ιδιόλεκτα των διαφόρων εθνικών ομάδων της περιοχής. Στους Ορεινούς και μεθόριους ο λόγος είναι, πρώτα απ' όλα, εκείνος που κουβαλά τα ίδια τα πράγματα: τα πανιά, τα δίμιτα, τα σαγιάκα, τα σαφιά φτιάχνονταν όλα με ντόπιες ύλες (μαλλί, βαμβάκι, λινό, μετάξι), στον αργαλειό. Ακολουθεί η παραγγελία της εμπορικής συναλλαγής, ένας λόγος που δε γνωρίζει γλωσσικά σύνορα:

Διάργυρο ουγγιές 140. Καναβαρίνι 19 χοντραίς ρέσμαις. Μια μπάλα ψιλό χαρτί. Μια της μπότζας. Ρέσμια 12 τρελλούνε. Χρυσάφι φάλτσο 150 και κίτρινο. Περλέ ντα ρόμα μάτζα 50. Ρεμπίνια μιγδαλωτά να ζυγιάζουν δυο μάτσα τη λίτρα... Ομοίως και τα βελόνια. Σιδηρόσυρμα. Παφιλόσυρμα (σ. 33). Και η γλωσσική γεωγραφία ανοίγει έναν ακόμη ορίζοντα: τη συνθηματική ισνάφικη γλώσσα των ραφτάδων: "Στίεις μπουκαρέικα; - Στίου. - Πού τρέτ' σι οι ντόμους; - Φούζτζσι στου μπουνολόι".

Προκειται για το γλωσσικό θησαυρό ενός ιδιολέκτου που δεν είναι λογοτεχνική επίδειξη, αλλά οργανικό υλικό των πραγμάτων που κυκλοφορούν στην αφήγηση. Είναι τα πράγματα που δίνουν τη δική τους γλώσσα στον χειριστή. Έτσι, και στο επίπεδο της γλώσσας έχουμε τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της πολυεθνικής Κόνιτσας και της ανοιχτής γεωγραφικής μετακίνησης των μαστόρων και των κिरατζήδων τους, στη μεγάλη βαλκανική πατρίδα.

Ο Λυμπερόπουλος εσωτερικεύει αυτή τη γλώσσα της Κόνιτσας και όταν αντικειμενικά αστικοποιημένος -επιτυχημένος επαγγελματίας- στην Αθήνα, αλλά στην ουσία αμετακίνητος από την κονιτσιώτικη μήτρα, βρίσκεται σε στιγμή κρίσης και συναισθηματικής του κούρασης από τη συνείδηση της απώλειας της αθωότητας, τότε

βγάζει κραυγή, το περιεχόμενο της οποίας είναι ένα απελευθερωτικό λεξικό άθυρμα που είναι, ταυτόχρονα, ο στιβαρός δεσμός με το ιδιόλεκτο της Κόνιτσας:

Να μετράς το χρόνο με μεγάλες δρασκελιές, εμποδίζοντας την αδυναμία σου να περάσει τους σκαρμούς της αντοχής σου, να σε μετρήσει με την πείνα, τη δίψα, τη διαστροφή σου, την αέναη επανάληψη της ασήμαντης καθημερινότητάς σου, που βιδώνουν μέσα σου τα δευτερόλεπτα, τα λεπτά, τις ώρες, τις μέρες... ανελέητα, υποκριτικά [...] σα βυθοκόρος ονείρων μιας φοβερής πλεκτάνης... λογοσυρμής... λεμές, κεφτές, καναπές, κεκές, πουρές, ζελές, κορσές, τεκές, σκεμπερδές, βαλές, μιναρές, κουνενές, κουτεντές, χαλές, καφές, χαφίες, αμανές, ρεμπεσκές, μπεμπές, λελές, μπιντές, καμπινές, περκεντές, τενεκές, παρακεντές, κουραμπιές, τσελεμεντές, μπουφές, μπαξές, ψες, χτες, κεσσές, χασές, μπερές, μενεξές, ναργιλές, κλουτζές, χαβαλές, κεκεκές, μεζές, βλαχογεγιές, λακές, λεκές, φειδές, φερετζές, μεντερσές, καφενές, εξπρές... Το λόγο μου τον συλλαβίζω, τον διαβάζω, τον χτίζω, σαν τον Μακρουγιάννη, απελέκητο (Τελευταίο Δεκαπενθήμερο, σ. 55-56).

Η γλώσσα — ή οι γλώσσες — στα βιβλία του Λυμπερόπουλου είναι καθρέφτης που όπου και να τον γυρίσεις εκπέμπει όψεις ενός ειδώλου, της Κόνιτσας. Ο τόπος της καταγωγής οπλίζει τον αφηγητή Λυμπερόπουλο με τη λοξή ματιά, σαν και εκείνη που ρίχνουν στο Μεσοχώρι, στους καφετέδες ή στις ρούγες όταν σχολιάζουν τους συντοπίτες τους. Η λοξή ματιά είναι το χιούμορ, μια από τις αρετές της αφηγηματικής μαεστρίας αλλά και μιας ευφυούς τρυφερότητας απέναντι στα πράγματα και τους ανθρώπους:

με πήρε [τηλέφωνο] ο διευθυντής του υποκαταστήματος [της τράπεζας] και μού 'βαλε το μαχαίρι στο λαιμό [...] με τις Τράπεζες συμβαίνει πάντοτε να σου δίνουν την ομπρέλα όταν έχει ήλιο και να σου την παίρνουν πίσω όταν βρέχει." (Τελευταίο Δεκαπενθήμερο, σ. 232).

Συχνά, η λοξή ματιά φέρνει το θυμόσοφο λαϊκό λόγο, μια παροιμία.

Αυτή η στενή σύνδεση του ύφους με την χωρική εντοπιότητα δημιουργεί και έναν ακόμη αφηγηματικό τύπο: του λαϊκού εξπρεσιονισμού. Χαρακτηριστική η αφήγηση που παρουσιάζει πορτρέτα ηρώων του υποκόσμου, χαφιέδων κλπ. στο Ουρλιαχτό (σ. 91):

Ο Κουταλιανός, ένα κι ογδόντα, μαύρα γαλιά, μουστάκι, ύψος καουμπού κι έλεγε διαρκώς.... “Τ’ αδερφάκι μου τ’ ανήλικο”, δείχνοντας το Γιάννη. Δεύτερος ο Κολαούζος, σκληρός άνδρας, φαλτσέτα και μονόλογα. Τρίτος ο Γιάννης, τόσος δα, δήθεν συμβιβαστικός, αλλά την ώρα που οι άλλοι έδειχνε να υποχωρούν, ούρλιαζε σα στρίγγλα.

Με αυτή τη μαγεία του αφηγηματικού οχήματος ο Γιάννης Λυμπερόπουλος μας ταξιδεύει σε ένα μεγάλο ταξίδι στο χρόνο (από το Βυζάντιο μέχρι τη ζωή της δεκαετίας του 1980), στον χώρο (οι χώρες της εμπορικής και πολιτισμικής γεωγραφίας που κινήθηκε ο ελληνισμός στους δέκα αιώνες της νεοελληνικής του συνειδητοποίησης), στην ιστορία της καθημερινής ζωής του ανθρώπου του βαλκανικού κόμβου, που είναι η περιοχή της Κόνιτσας, στην ιστορία του ηρωισμού του Έλληνα της σύγχρονης εποχής, που είναι ο αντιφασιστικός αγώνας της Αντίστασης, κατά των ιταλών φασιστών και των γερμανών ναζιστών.

Κόνιτσα και Αντίσταση είναι οι δύο νευρώνες που συγκροτούν τους αρμούς του αφηγηματικού/συγγραφικού σύμπαντος του Γιάννη Λυμπερόπουλου. Η παρουσία τους δίνει στα βιβλία του και τις επιμέρους θεματικές τους τον χαρακτήρα του ενός, ενιαίου έργου, έτσι που κάθε ένα έργο να είναι μια από τις όψεις του δίπτυχου Κόνιτσα – Αντίσταση. Στον ενιαίο συναισθηματικό χώρο κυκλοφορούν οι αφηγηματικές μορφές από το ένα κείμενο στο άλλο. Έτσι, η Μαριλού, η ηρωίδα του βιβλίου *Ουρλιαχτό* (1978), που έχει θέμα τα πρώτα μεταδιδακτορικά χρόνια και την πολιτική και κοινωνική αμφισβήτηση της νεολαίας της δεκαετίας του 1970, επανέρχεται ως ζήτημα που απασχολεί τον αφηγητή και του τελευταίου μυθιστορηματος *Τελευταίο Δεκαπενθήμερο* (1989). Επίσης, στο ίδιο μυθιστόρημα, του 1989, βρίσκομε τη συνέχεια της ιστορίας των ανθρώπων από το χρονικό της Αντίστασης *Η γούρνα που κόχλαζε* (1980). Στο μυθιστόρημα, νομίζει κανείς ότι χωνεύεται η προηγούμενη ζωή και τα πρόσωπα εκείνης της ζωής (από την Κόνιτσα και την Αντίσταση): η αφηγηματική Αθήνα του μυθιστορηματος είναι ο κοινός τους τόπος. Τόπος όμως που, ακόμη και για τους συμμετόχους του ηρωϊκού αγώνα της Αντίστασης, φέρνει τη ρωγμή. Ρωγμή, από τις πιέ-

σεις να ισορροπείς στις πιέσεις ενός περιβάλλοντος που έχει αντιστρέψει τις αξίες. Τώρα, ο άνθρωπος

μετράει στον κατακερματισμό της αφοσίωσης ανάμεσα στο μέτοχο, στο προσωπικό, στις τράπεζες, στο δημόσιο, στον καταναλωτή (Τελευταίο Δεκαπενθήμερο, σ. 83). Είναι οι ρωγμές που ένας έντιμος αφηγητής απομυθοποιεί τον ηρωισμό του: *Δε λέω, πιο πριν ήταν το Μακρονήσι, που μας έλιωσε, μας ισοπέδωσε. Μπήκαμε στο λούκι, αλλά η νοσταλγία των χρόνων της Αντίστασης, ποτέ δε χάθηκε. Χάθηκε όμως το όραμα. Κείνη η Ανάταση του Κόσμου* (Τελευταίο Δεκαπενθήμερο, σ. 120).

Το υλικό της έρευνας, της εμπειρίας και της φαντασίας που μας καταθέτει -και περιμένουμε τις νέες του καταθέσεις- ο Γιάννης Λυμπερόπουλος έχει εξαιρετικά ανδιαφέρον για τις επιστήμες του πολιτισμού (ιστορία, εθνολογία, φιλολογία).

Καταλαβαίνουμε ότι είναι δύσκολο να καλύψει κανείς μια παρουσίασή του από μια σκοπιά και αυτή να έχει σχετική πληρότητα: ξεφεύγουν οι άλλες πλευρές.

Προσπάθησα να μιλήσω για ό,τι με εντυπωσίασε στη φιλολογική ανάγνωση του έργου του. Ωστόσο, πόσο πολύτιμο είναι το δοκιμακό κείμενο που εγκιβωτίζεται στις εθνογραφικές του ή τις ιστορικές του μελέτες. Αίφνης, δοκίμιο για τη λαϊκή αρχιτεκτονική, τη λαϊκή ζωγραφική, το λαϊκό θέατρο σκιών και ολόκληρες παραστάσεις Καραγκιόζη ή κείμενα και περιγραφές θεατρικών παραστάσεων στα ελεύθερα βουνά της Ηπείρου, στην Αντίσταση.

Το τελευταίο, για την ώρα, βιβλίο που εξέδωσε το Πνευματικό Κέντρο της Κόνιτσας αποτελεί ένα πρότυπο βιβλιογραφικής ενημέρωσης και ερμηνείας της ιστορίας του θέματος της Τουρκοκρατίας: θα την έλεγα τολμηρή: η στρατηγική κατευθύνει το ιστορικό υλικό στη σύνθεση της εικόνας της πολυπολιτισμικής Κόνιτσας, στην κοινωνική της διαστρωμάτωση όπου δεν ισχύουν οι εθνολογικές αλλά οι διακρίσεις του αστικού ανταγωνισμού. Το βιβλίο για τον Αλή Πασά είναι η εξιστόρηση της τσιφλικιάδικης και μεγαλοαστικής κοινωνίας της Κόνιτσας, των εσωτερικών τους συγκρούσεων για την επικράτησή τους. Και είναι ακόμα η αποκάλυψη και εδραίωση μιας πραγματικότητας: της υπεροχής της ελληνικής συνείδηση απέναντι της οθωμανικής, στους Αρβανίτες της περιοχής.

Ο Αλή Πασάς είναι η περίοπτη περίπτωση. Ο Λυμπερόπουλος καταφέρνει να περνάει την ιστορική αλήθεια μέσα από τις ατραπούς της προκατάληψης -που στις μέρες μας η προκατάληψη θεριεύει και αναθαρρεύει από τους κατευθυνόμενους εθνικισμούς και ρατσισμούς. Τα καταφέρνει γιατί η στάση του απέναντι στο ιστορικό του υλικό και η επεξεργασία του γίνεται από τη σκοπιά του ανοικτού πολιτισμικού ψηφιδωτού των εθνικών γενών που συγκατοικούν στην περιοχή.

Δεν υπάρχει ούτε μια στιγμή ο πειρασμός της εθνικής αποκλειστικότητας και του αποκλεισμού των εθνικών ομάδων.

Έτσι, στην αληπασαδική βιβλιογραφία η εργασία του Λυμπερόπουλου συμβάλλει με μια μελέτη σημαντικής πολιτισμικής μαρτυρίας και τολμηρής ιστορικής αναφοράς. Να προστεθεί μια ακόμη πρωτοτυπία: η διάσταση της ανθρώπινης σχέσης: τα ιστορικά πρόσωπα χαμηλώνουν στα μέτρα της οικείας καθημερινότητας των αναγνωστών, που κάνει την επικοινωνία μαζί τους ευχερέστερη και απολαυστική. Αλλά και εδώ να μην ξεχάμε την παραμυθάδικη χάρη του αφηγητή Λυμπερόπουλου.

Κυρίες και κύριοι,

Ο Γιάννης Λυμπερόπουλος έχει καταθέσει σημαντικά κεφάλαια για τον πλουτισμό της πατρίδας μας -μικρής και μεγάλης. Και είναι κεφάλαια ζείδωρα, που δεν τα σκιάζει καμιά “χρηματιστηριακή” φοβέρα.

Κλείνω με μία πρότασή μου: ας πάρουν ή μάλλον ας παίρνουν όλοι από αυτόν τον πλούτο. Κυρίως τα παιδιά στα σχολεία. Υπάρχουν πολλές σελίδες, που προσφέρονται σε ένα ανθολόγιο τοπικής πολιτισμικής ιστορίας. Ας ακούσουμε ως μαθητές και εμείς μία παράγραφο της ιστορίας μας, από όπου θα έχουμε την εικόνα του “τέλους” μιας ακόμη “μικρής μας πόλης”:

Δουλειά να σου πετύχη, κι' αυτή του καφετζή;

Την ώρα που κάθεται κι' αγναντεύεις, γιομάτος εξώκοσμος καημούς, τον κάμπο της Κόνιτσας, μέσ' από την σκονισμένη τζαμαρία, νάσου και κάποιος, τούρχεται μεράκι κείνη τη στιγμή, και σου παραγγέλνει.

— Ένα βαρύ και όχι...

Έλα τώρα εσύ, να σηκωθείς με τα παλαμάκια του, να διακόψης τόνειρο, για να φυσήξης τη χόβολη, να σνδαυλίσης τα κάρβουνα, και με το μοναδικό μπρίκι να φτιάσης το ροσόλι, που πεθύμησε η ψυχή του πελάτη... Ευτυχώς, πούναι και το γιντέκι. Μόνιμα αραγμένο στον πυρομάχο, διευκολύνει τα πράγματα με ζεστό νερό...

Καμιά φορά, όμως, σούρχονται οι παραγγελίες, σα στρατιωτικά παραγγέλματα, η μία πάνω στην άλλη.

— Ένας βραστός. Ένας βαρύς. Ένας μέτριος. Ένας ελαφρύς. Ένας πολλά βαρύς και όχι...

Εδώ σε θέλω.

Από που θ' αρχίσης και που θα τελειώσης;

Τι συνδυασμούς θα κάνεις, να φύγη η δουλειά;

Είναι η ώρα που πρέπει το νιονιό να κόψη...

Μπαίνουν τα υλικά για μέτριο. Στην πρώτη βράση, αδειάζεις το μέτριο. Συμπληρώνεις με ζάχαρη και νερό. Δεύτερη βράση. Γίνεται ο βαρύς. Ρίχνεις νερό. Τρίτη βράση. Γίνεται ο ελαφρύς. Ξαναβάζεις υλικά. Τέταρτη βράση. Βγάζεις το μπρίκι και το ρίχνεις στο φλυτζάνι από ψηλά για να σχηματισθούν οι φουσκάλιδες — οι αγάπες που τις λέν οι μερακλήδες — Γίνεται ο βραστός...

Ο καφές του καφενείου — ο καφές του σπιτιού είχε καταδικασθή σαν άνοστος κι' ανούσιος, — κείνα τα χρόνια, ήταν μια έννοια γιομάτη ποίηση, γοητεία, έμπνευση, ονειροπόλημα, καημό και κουράγιο, μια έννοια που τόνιζε την ιδιαίτερη γευστική λεπταισθησία του μερακλή — θεριακλή.

Μ' αυτά όμως και μ' αυτά, έφτασε να γίνουν τα είδη των καφέδων, στα καφενεία, όπως έγραψαν παλιότερα, εκατόν ογδόντα δυο, παρακαλώ...

...Θεέ και Κύριε! Δουλειά δεν είχαμε, και δουλειά βρήκαμε....

Βαρύ γλυκός. Πολλά βαρύ γλυκός. Πολλά βαρύ γλυκός, μισός. Γλυκύ βραστός. Οθωμανικός βραστός. Πολλά γλυκύ βραστός. Ελαφρύ γλυκός. Πολλά ελαφρύ γλυκός. Βαρύς και όχι. Πολλά βαρύς και όχι. Πολλά βαρύς και όχι, μισός. Ελαφρύς και όχι. Πολλά ελαφρύς και όχι. Μέτριος βαρύς. Μέτριος πολλά βαρύς. Μέτριος πολλά βαρύ μισός. Μέτριος βραστός. [...] (Παζαριού Ανατομή: 60-61).

ΜΙΚΡΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Στο παλιό Παζάρι, ήταν τα μαγαζιά ανάκατα. Ανάμεσα στ' αργαστήρια και στα χάνια (ωραίοι καιροί πούφταναν οι πελάτες πάνω στις κόκκινες φλοκωτές βελέντζες), βρίσκονταν τα εμπορικά και τα σαράφικα. Στις άκρες μόνο, κοντά στις πόρτες, έστηναν τα πόστα τους οι σαμαράδες κι' οι γύφτοι. Κι' όσο τα μαγαζιά εναλλάσσονταν στην αγορά χωρίς διαφορισμό, τόσο ανάμεσα στους Κονιτσιώτες κρατούσε, χρόνια και χρόνια, μιαν αυστηρή κοινωνική ιεράρχηση. Στην πρώτη τάξη λογαριαζόνταν, οι μπέηδες της Πάνω Κόνιτσας κι' οι χριστιανοί άρχοντες. Το εμπόριο δεν ήταν της σειράς τους. Όλοι τους ζούσαν από περιορισίες και τσιφλίκια. Στην επαρχία. Στα Γιάννινα. Στην Άρτα και στη Θεσσαλία... Ήταν η σχολάζουσα τάξη...

Απ' τους μπέηδες, έβγαιναν πασάδες (αυτοί που έκαναν τον τελευταίο μουφτή στα Γιάννινα να θεωρεί την Κόνιτσα, σαν έν' απ' τα μεγαλύτερα κέντρα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας).

Κι' απ' τους χριστιανούς άρχοντες, έβγαιναν οι δημογέροντες του τόπου.

Τα σαράγια τους — πελώρια σπίτια χωρισμένα σε χαρμελίκι και σε λαμλίκι — ήταν χτισμένα πάνω σε γαλαρίες από ωραία πέτρινα τόξα. Γύρω τους απέραντοι κήποι, περιμαντρωμένοι με πανύψηλους τοίχους, ωραίες θολωτές πόρτες και κούλιες στις γωνιές. Έμοιαζαν με κάστρα, ένα — ένα, όπως ήταν παρατεταγμένα στο στενόμακρο ύψωμα, αριστερά όπως ανεβαίνουμε το λάκκο του Ρούβαλη.

Γιαγιάμπεης (πεθερός τ' Αλή Πασά, απ' την πρώτη του γυναίκα). Νταλή — μπεης (γνωστός δραστήριος μουχτάρης της Κόνιτσας). Σιαϊμ — μπέης (οικογένεια πασάδων και γραμματισμένων Αρβανότουρκων). Ελμάζμπεης (σκληρός χριστιανομάχος). Ζεϊνέλ — μπεης (μέγας άρχοντας, απόγονος του Γιώργη Καστριώτη, και πατέρας της Χάμκως...). Και πιο πάνω, οι Χριστιανοί Μπέργοι, Σκουμπορδήδες και Λιαμπαίοι...

Για ψώνια στο Παζάρι έστελναν οι κυράδες τα παληκάρια, που φύλαγαν τα σπίτια τους (κάτι ντερέκια Τόσκηδες) και τους χουσμεκιάρηδες. Κι' οι παζαριώτες έγραφαν τα βερεσέδια τους —όλο το χρόνο— σε στε-

νόμακρα κατάστιχα, με κάτι ωραία καλίγραμια γράμματα και χρυσή μελάνη.

Μεσοχρονίς, οι αρχόντοι λείπανε στα χτήματα. Στα τσιφλίκια. Στις μπασίνες... Και το φθινόπωρο, σαν τέλειωνε η συγκομιδή, έφταναν ένας-ένας απ' τη Μακρυνά Ράχη. Ατέλειωτα τα καραβάνια και κατάφορτα. Τα παλληκάρια μπρος και πίσω.

Ύστερα από λίγες μέρες ξεκούραση οι αφέντες έκαναν την εμφάνισή τους στο Παζάρι και πέρναγαν από μαγαζί σε μαγαζί για να ρωτήσουν "τι νταραβέρι έκανε η κυρά". Οι μαγαζάτορες άνοιγαν τα τεφτέρια τους, κι' άρχιζαν με ημερομηνίες και νούμερα. Όμως ο άρχοντας, είν' άρχοντας. Τους διάκοφτε: "Σούμα - σούμα". Που σήμαινε, πως έπρεπε να ειπωθή ένα συνολικό νούμερο, να πληρώση ο πελάτης και να κλεισθούνε τα βιβλία, για ν' ασχοληθούν οι φίλοι πια, με κάτι σοβαρότερο απ' την ευτελή συναλλαγή.

Στη δεύτερη σειρά, έρχονταν οι έμποροι του Παζαριού, που τις περισσότερες φορές έκαναν και τους τραπεζίτες. Σχεδόν όλοι χριστιανοί. Που και που κανέναν εβραίο. Σφιχτοί. Φημίζονταν για την τσιγκουνιά τους. Κάθονταν όλοι στη δεξιά πλευρά του λακκού, όπως ανεβαίνουμε και γύρω απ' τη Μητρόπολη, οι πιο πολλοί, απόγονοι που ήρθαν απ' τα μεσογέφυρα. Των Μπουραζανιτών της παράδοσης. Οι ρίζες τους κρατούσαν άλλων απ' την Οστανίτσα, άλλων απ' τη Δεπαλίτσα, τη Μελισσόπετρα, απ' τα Καβάσυλλα... Όσοι απ' αυτούς πρόκοψαν, τον πρώτο καιρό, πήραν τα μάτια τους και φύγαν. Δύσκολη η ζωή στην Κόνιτσα. Οι κλέφτες. Η απειλή του ξεσηκωσμού. Οι πιέσεις μετά την επανάσταση του Διονύσιου Τρίκακη (1613). Κατέβηκαν στα Γιάννινα. Πήγαν στη Βενετιά. Πήγαν στη Ρουμανία: ο Πάνος Χατζηνίκος, ο Κωνσταντίνος Ιωάννου Μάνθου Κονιτζιώτης, ο Λάμπρος Ιω. Μάνθου, ο Μιχαήλ Διαμ. Κονιτζιώτης, ο Ζήσος Καραπάνος, ο Ζαΐρας κι' ο Τατσέτσας. Όλοι οι ευεργέτες.

Όσοι έμειναν εδώ με τον καιρό, μάζεψαν χρυσάφι και μαργαριτάρια, που τα φύλαγαν μέσα σ' ασήκωτες μετάλλινες κασέλλες, ή σουπέτια. Δούλευαν νυχτοήμερα την επιτόπια αγορά. Κι' έκαναν εισαγωγές από τη Βενετιά, τα βάρη της Αρβανιτιάς, την Κορυτσά, τη Μοσχόπολη, την Καστοριά, τα Τρίκαλα, την Άρτα και τα Γιάννινα.

Από γενιά σε γενιά μέναν έμποροι. Που και που έβγαζαν και κανένα επιστήμονα που σπούδαζε στην Πάδοβα της Ιταλίας ή στην Πόλη. Παλιότερα, οι Μπεκιαραίοι, οι Μάντζηδες, οι Κυριάζηδες, οι Χατζήδες, οι Δόβηδες, οι Τσολάκοι... κι' αργότερα οι Ρουβαλαίοι, οι Φλωραίοι, οι Νατσαίοι, ο Καμάνας, οι Ρούσηδες. Έξω απ' το εμπόριο, η τάξη τούτη είχε

και μαγαζιά που τα νοίκιαζε στο Παζάρι και χτήματα στον κάμπο. Τάδι-νε στους ντόπιους καλλιεργητές με το ήμορο ή στα μεσιακά.

Δίπλα στους εμπόρους, με κάποια βέβαια απόσταση —ανάλογα με το επάγγελμα— στέκονταν αυτοί που είχαν στο Παζάρι τ' αργαστήρια, τα μπακάλικα, και τα χάνια, Χριστιανοί κι' Οθωμανοί της Κάτω Κόνιτσας. Τσαρουχάδες, καποτάδες, φραγκοράφτες, φουρναράδες... ρολογάδες, μπαρμπέρηδες, πλήθος επαγγέλματα, πούχαν στην κορυφή τους γουναράδες και στον πάτο τους γύφτους σιδεράδες. Όλοι αυτοί τρώγαν τα μεσημέρια στο μαγαζί, μέσ' από μπαγκράτσα, και κλειδοπίνακα (σεφέρ - τας) που τους τάφερναν ζεστά από τα σπίτια τους.

Δούλευαν οι ίδιοι κι' είχαν στις προσταγές τους καλφάδες και τσιουακια — είλωτες, πούβγαζαν τα μάτια τους μεσ' το μισοσκόταδο του μαγαζιού ή ξεπάγιαζαν δίπλα στο τεπέγκι, στην άκρη του απροστάτευτου μετεριζιού.

Από κει και πέρα, ήταν ο πολύς ο κόσμος. Οι καλλιεργητές του κάμπου. Οι μεροκαματιάρηδες. Αυτοί που κουβαλούσαν τα ξύλα για το χειμώνα. Οι τσοπαναραίοι, οι γελαδάρηδες, η μετριπιτσουλιά...

Όσο κι' αν φαίνεται αστείο σήμερα, ο χωρισμός αυτός σε τάξεις, ήταν ανένδοτα σκληρός και άτεγκτος, τον παλιότερο καιρό. Η ιεράρχηση εις άκρον αυστηρή. Η πρώτη τάξη έφερε νύφες απ' άλλες πολιτείες, που έβρισκε ανάμεσα σ' ομόβαθμες φαμίλιες. Έδινε όμως νύφες κι' έκανε κουμπαριές με τη δεύτερη τάξη, την τάξη των εμπόρων.

«...Πάρε γυναίκα από σπίτι και σκύλο από κοπάδι...».

Όμως με τον καιρό, κι' ως άνοιγε, όλο και περισσότερο η ξενιτιά

— από τον 16ο αιώνα βρίσκονται Κονιτσιώτες στη Βλαχιά. Στα 1565 «ο εκ Δεπαλίτσας Ιωάννης Γκούρμας, τοποτηρητής της Μικράς Βλαχίας ήτοι ο Μέγας Μπάνος διατελέσας και εν Βουκουρεστίω, επί ευγενεία πλούτω και ευσεβεία διακριθείς. Εκ θεμελίων ανήγειρεν ούτος αύτοθι ναόν επ' ονόματι της Κατά Σάρκα γεννήσεως του Κυρίου Ημών Ιησού Χριστού, έκτισε δε πέριξ αυτού διάφορα εργαστήρια και οικήματα προσοδοφόρα Χάντι Γκρέτζι αποκληθέντα...».

σπάζουν οι φραγμοί ανάμεσα στις τάξεις. Κι' ανακατεύεται ο κόσμος.

Λίγο πριν απ' την απελευθέρωση του 1913, τα στασιδία της εκκλησιάς —τόπος κοινωνικής κατάταξης του καθενός— άλλαζαν συχνά κατόχους. Μίκραιναν οι αποστάσεις. Και πολλές φορές ανατρέπονταν η ισορροπία.

Άλλοι ανέβαιναν κι' άλλοι κατέβαιναν. «Άλλοι απ' κι' άλλοι μπαπ», όπως έλεγαν οι παλιοί Κονιτσιώτες. Από ατυχίες. Από ανικανότητα. Πολλές φορές, με την επέμβαση των Τούρκων ισχυρών που ζηλοφθονούσαν ή που άρπαζαν, από ωμή διάθεση πλεονεξίας...

Και ρήμωναν τα ψηλά σπίτια. Κι' έλεφταν οι θεόρατοι τοίχοι, κι' οι τοξωτές πόρτες... Και μεταφέρονταν οι χουτζερέδες (τα δωμάτια υποδοχής) στα κουτσέκια (τους αχυρώνες) και τα κουτσέκια στους χουτζερέδες... Κι' όλο φούντωνε, κι' όλο πλάταινε το κύμα εισβολής αυτών, που κατέβαιναν απ' τα χωριά και στέριωναν στην πόλη.

(Παζαριού Ανατομή, 1971: 25-26)

Ένα μεταλλόνη κι' ένα ψηλό παράθυρο, πάνω από μακρούς ατέλειωτους λόφους, είναι το Γαναδιό.

Κι' από εκεί μακριά, στο απροσδιόριστο βάθος, έχεις την αίσθηση του κάμπου της Κόνιτσας. Σαν ένα κενό που διαγράφεται κι' αντιφεγγίζει, κάτω απ' τα κόκκινα σύννεφα της δύσης, ανάμεσα στα κλειστά βουνά...

«...Μας φάνηκε παρόμοιο που κάποτε μπορέσαμε να χτίσουμε. Τα σπίτια, τα καλύβια και τις στάνες μας...».

Εδώ. Σ' αυτές τις πέτρες. Σ' αυτές τις απλησίαστες ράχες. Και να θεμελιώσουμε μια ψαχτή, «σα πετρωμένοι μύκονες κυκλάδων» στις ρίζες των ατέλειωτων βουνών, και μια μνήμη που καίει, «άκαυτη βάτος».

«Μνήμη του λαού μας, σε λένε Πίνδο...».

Το πλακόστρωτο της εκκλησιάς, μ' ένα γύρο πεζούλια, κάτω από το γέφυρο φράξο και τον ξεκοιλιασμένο πλάτανο, σε χαμηλότερο επίπεδο από το επίπεδο των σοκακιών, που το περιζώνουν είναι και το Μεσοχώρι.

Απ' τη μεριά του βουνού, το Μεσοχώρι, τούτο, έβλεπε με το αμιλικό. Διώροφο κτίριο. Στο ισόγειο ρηματημέν' αχυρία. Και στον πρώτο όροφο οι κάμαρες. Σαν εγκαταλειμμένες φωλιές πελαργιών. Σπασμένα παράθυρα. Πόρτες ορθάνοιχτες. Ένα κλαρί του πλάτανου, βρήκα ξέφραγο μαντρί, και μητέρα μέσαι. Ασύλευτο βαθύ σκοτάδι. Οι κάπνες της φωτιάς, που άλλοτε, τα βράδια άναψε να φέξη, να ζιστάνη και να «μαλακώσει» τους περαστικούς απ' το χωριό «αυθεντικούς ανθρώπους», όπως έλεγαν κείνα τα χρόνια, όσους δούλευαν το Τουρκικό Δημόσιο...

Την έγνοια τότε του αμιλικού (νάναι καθαρό, νάχη ξύλα για φωτιά, νάχη ψάθες, μπρίκια, καντήλι του πετρελαίου, λαγίγια, και τα αναγκαία για το προσφάι) είχεν ο Αμίλης — ο Μαχπίρ Έβελ. Αξίωμα, πούρχονταν ύστερα απ' το Μουχτάρη — Πρόεδρο, της παλιάς κοινοτικής αυτοδιοίκησης.

Τα έξοδα του αμιλικού, ο μισθός του αμίλη και το «πρεχοζούρι» (πρόσθετες φροντίδες), έπεφταν στην πλάτη όλου του χωριού, ή, καμιά φορά, μόνο των ευπόρων. Γιατί αυτοί ήταν που νοιάζονταν περισσότερο απ' όλους, ν' απαλλαγούν απ' την φροντίδα «για τα κονάκια». Ήταν εποχές, που αντί για αμίλη, τούτα τα ορεινά χωριά της Ηπείρου, είχαν αμίλισσες. Ένδειξη κι' αυτό της μόνιμης απ' τον ξενητεμό λειψαντρίας...

«η ευρισκόμενη χωριανή δι' όλην την κυνότητα του χωριού μας, εσημφονήσαμε δια κηνήν αμίλισα, τη γιάναινα..., από σήμερα διά ένα ολόκληρο χρόνον με τας κάτω συμφωνήσας... αυτή υπόσχεται και υποχρεούται από το κοινόν της χώρας μας στη να δέχετε κάθε απεραστικούς ανθρώπους, όπου να έρχοντε δια δολίαν και δόσιμον του χωριού μας και καπητάνον (δηλαδή δερβέναγαν) έος επτά στόματα, γιόμα και βράδυ μόνον και εάν καθήσουν περισσότερο να πληρώνη εις αυτήν τότες προς τρία γρόσσα την ημέρα γιόμα και βράδυ τον πεζόν, αν δε έχη άλογον, και καθήση περισσότερο, απόνα γιόμα και βράδη, να της πληρώνη προς γρόσσα εξ, ηποχρεούται να δεκτή, και εν παληκάση την ημέρα, καθός η ίδια υπόσχετε και με ειδικά της έξοδα δια δύο μήνας λογαριάζοντας αυτάς, αν περισσότερο να την πληρώνη η κηνότης με την άνω συμφωνήαν, αν ολιγότερον από τους δύο μήνας να πληρώνη αυτή προς τρία γρόσσα την ημέρα και δια όλα αυτά υπόσχεται και υποχρεούται η κηνότης να της δόση γρόσσα «ξακόσια (N.600) δια ένα ολόκληρο χρόνο από την σήμερα...». 1848 την α 10/βρίου».

Έτσι, κείνα τα χρόνια το αμιλικό ήταν η «η οπή διαφυγής», και γλύτωναν τα σπίτια των χωριών απ' το κονάκι των «αυθεντικών», είτε πεζοί ήταν αυτοί, είτε κουσιάδες (καβαλλαρέοι), σαν έφταναν στο χωριό «δια δολίαν και δόσιμον»... που λέει, το έγγραφο...

«Άλλος μπέης, άλλα λάδια».

Κολλητά στο αμιλικό, η θολωτή βρούση.

Κελάριζε νυχτόμερα το νερό πούπεφτε στη γαβούζα, μεσ' την πέτρινη γούρνα....

«Σβήσε το φως και κοιμήσου.
Τ' ακοίμητο πάντα
μουρμούρισμα της παλιάς βρύσης
αντηχεί μονάχα...».

Ωραίο κι' αρχοντικό δείγμα, της ντόπιας παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, για βρύσες. Μ' ένα απλό ανάγλυφο, ξορκιστικό σταυρό, στο τύμπανο.

Πίσω από τη βρύση, όσο ήταν μπορετό να ιδής και να διαισθανθής μέσ' απ' την ολοστρόγγυλη τρύπα, που έχαινε ακριβώς λίγο πιο πάνω απ' το ριζό της γούρνας σ' ένα απροσδιόριστο βάθος, κατέβαιναν με τη δροσιά και την αγριάδα της «Λουπότσανης» όλοι οι υπόγειοι χυμοί του δάσους. Κι' άκουγες νάρχεται, από κει μέσα ένας υπόκωφος, χθόνιος τριγμός. Τούτον τον τριγμό, τούτον τον παράξενο κρότο, τον προαιώνιο, τον σεισμικό, φαίνεται πως αφουγκράζονταν τ' αγαθά βόδια, όσο πλησίαζαν τη βρύση, σαν γύρναγαν αργά τ' απόγεμα απ' τη βοσκή, κι' ανασήκωναν πανικόβλητα τις βαρειές τράχηλές των, άνοιγαν τα στεγνά τους ρουθούνια, με μιαν αγωνία θανάτου, που ξέσπαγεν, ευθύς ως αντίκρουζαν το νερό, σ' ένα στεντόρειο μυκηθμό, συντελειακό, πούφρονε στο χωριό συθέμελο ρίγος.

Λένε πως τούτα τα ζώα και κατ' πτηνά, έχουν το ένστικτο, από τέτοιους υπόκωφους κρότους να προαισθάνονται το σεισμό...

(Ορεινοί και μεθόριοι, 1972: 8 – 11)

Με τον Τακούλη ήταν άλλο πράμα!

Η Φρόσω, ο Τακούλης κι ο Ζήσης απ' την Καστάνιανη, ήταν η ψυχή του Λαϊκού Θεάτρου της επαρχίας.

Το πρώτο Λαϊκό Θέατρο, στήθηκε την Άνοιξη του σαράντα τρία, στην Κόνιτσα, μέσα στην τεράστια αίθουσα του Ορφανοτροφείου. Σκηνή κανονική και αυλαία. Πιάνο κι ορχήστρα. Κι ήταν χαρά Θεού. Αρχίζε με μια πρωτοτυπία. Η κορνέττα έπαιζε δέκα νότες απ' το Ναμπούκο...Κι όταν τελείωνε το θέατρο, η μπάντα της μουσικής έκλεινε με το περίφημο Θούριο, του Ναμπούκο... Ο Mia Patria Si Bella E Perduta που το τραγουδούσαν όλοι οι θεατές όρθιοι. Τόβγαλε στη μέση, στην αρχή, τότε ο Μπεζεκσίδης, πούταν κείνη την εποχή, διευθυντής στη μπάντα του Ορφανοτροφείου.

ου, έτσι σα συμβολικό απελευθερωτικό τραγούδι, όλων των εποχών. Δεν είχε σημασία, που καταχτητές για μας ήταν οι Ιταλοί. Άρεσε πάρα πολύ, έγινε και μια πρόχειρη, λέφτερη μετάφραση κι έμεινε... Άλλωστε τότε, είμαστε στην αρχή, και τ' αντάρτικα τραγούδια ήταν λιγοστά. Έτσι ξεθάβονταν απελευθερωτικά τραγούδια του παλιού καιρού. Το «Έως πότε η ξένη ακρίδα.. έως πότε ο κουφός Γερμανός.. θα ρημάζει τη δόλια πατρίδα...». Ή το «ως πότε παλληκάρια, θα ζούμε στα στενά». Ακόμα... έμπαιναν σε μελωδίες γνωστές, πρόχειρα λόγια, επίκαιρα και καλύπτονταν η έλλειψη...

Σα μπήκαν όμως οι Γερμανοί στην Κόνιτσα, τον Ιούλιο του σαράντα τρία, το Θέατρο διαλύθηκε, αλλά η Φρόσω, ο Τακούλης κι ο Ζήσης πήραν τα χωριά κι έκαναν τη χορωδία. Μαζεύονταν τα παιδιά κι έστηναν γιορτές, στα μεσοχώρια ή στα σχολεία μέσα, ανάλογα τον καιρό. Τραγουδάγαν αντάρτικα τραγούδια, χόρευαν, απάγγελναν ποιήματα, έλεγαν ανέκδοτα. Γέλαγε ο κόσμος. Ξέχναγε τις πίκρες του. Αλλά και ξεθάρενε. Πολλές φορές πετάγονταν χωρικοί αυτόρμητα και διηγόνταν ιστορίες δικές τους. Κάθε χωριό όλο κι είχε κάτι τύπους, που τα καταφέρνανε σ' αυτά. Ιστορίες από κλέφτες. Από κυνήγια. Απ' τα ταξίδια στη Βλαχιά, το Κάιρο, την Αμερική. Απ' τα ισνάφια των μαστόρων. Απ' τις πίκρες της ζωής τού εργάτη στις πολιτείες, τις λαχτάρες του χωραφιού... Είχε βέβαια το πράμα και κάποιες δυσκολίες στην αφή... όταν το θέαμα πήγαινε απ' το αυθόρμητο να γίνει σύστημα. Γιατί αυτοί που μ' ευκολία ανοίγονταν στις παρέες τάχαναν μπροστά στο συναγμένο επί τούτοις κόσμο, που προγραμματισμένα κάθονταν κάτω και περίμενε να τους ακούσει...

Αλλά κι αυτό, με τον καιρό και με λίγο τσίπουρο πήγε στην άκρη. Ο αφηγητής προθερμαίνονταν παράμερα, κι όταν ήταν να βγει, η γλώσσα του πήγαινε ροδάνι. Αν παρ' όλα αυτά, πάλι κόμπιαζε... ήταν κι η κλάκα αποκάτω πούδινε φτερά.. Κι όταν έπαιρνε μπροστά η μηχανή άντε να τη σταματήσεις.

Το δίχως άλλο, εννιά στις δέκα οι ιστορίες που λέγονταν ήταν γνωστές, χιλιοειπωμένες στο χωριό... και τις ήξεραν σχεδόν όλοι... Ωστόσο, έτσι όπως λέγονταν, κι όπως γίνονταν θέαμα, σε κείνη την ατμόσφαιρα ξανάνοιωναν. Έπαιρναν άλλο χρώμα. Άφηναν άλλη γεύση. Γοήτευαν κυριολεκτικά. Ώρες – ώρες ο αφηγητής απ' το χωριό, έκανε και τα κόλπα του. Πότε έπαιρνε τη θέση του ήρωα της αφήγησης, και τον μιμότανε, στη φωνή, στα σκέρτσα. Πότε έκανε το Καραγκιόζη που κοροΐδευε. Κι αυτό ζωντάνευε τις ιστορίες... «Μπράβο Μητρούση... να μας ζήσεις...». Αλλά μ' αυτά κι αυτά, η απλή παρέα της Φρόσως, του Τακούλη και του Ζήση, έγινε θέα-

τρο... Πέρασε μέσα σ' ελάχιστο καιρό όλα τα στάδια του θεάματος... απ' την πιο πρωτόγονη μορφή, μέχρι την πιο μοντέρνα....Κι έβαλε σκετς ανάμεσα, που τις περισσότερες φορές τάγραφαν οι ίδιοι... ή κάτι παμπάλαιες κωμωδίες.. που κυκλοφορούσαν σε φυλλάδια ξεσκισμένα...

Έμπαιναν στα χωριά και χάλαγε ο κόσμος. Μέχρι που κι οι καμπάνες χτύπαγαν καμμιά φορά. Στο Μεσοχώρι βρόνταγε τ' αντάρτικο τραγούδι. Στήνονταν κι η σκηνή ταυτόχρονα. Όλος ο κόσμος ήταν στο ποδάρι. Άλλοι κουβάλαγαν καρέκλες. Άλλοι σανίδια. Άλλος έφερνε την ασετυλίνη για φωτισμό. Επιστρατεύονταν κι οι ντόπιοι καλλιτέχνες.

Κι έκαναν πρόβες όλοι μαζί.

(*Η Γούρνα που Κόχλαζε*, 1980: 147–149)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τυπογραφικές Εργασίες

Γ. Δούβαλης - Ε. Αποστόλου ο.ε

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 41 (Στοά Καμάρη) Τηλ. (0651) 27.845 - 20.544